

THE '80 GENERATION

Alexandra Zotescu

PhD. Student, Transilvania University of Braşov

Abstract: This study defines the main features of the Romanian literature during the last decade of communism, under Nicolae Ceauşescu leading, which also represented the Romanian protochronism. By using an extensive process of remodelling the tradition, the regime reclaimed the authenticity of the Romanian culture in order to underline the breaking up with the sovietic policy and the end of the proletcultism period. The protochronism was based on the nationalist speech of the regime and, as the future was dark, two major themes were retrieved: the past, through the heroic history, and the autochthonous values. In this way, the state assumed the role of the successor of the glorious past and supreme defender of all national values. Among the productions of the '80s, the most appreciated authors were those who debated the relationship between man and society, the everyday universe, the complex of spiritual meanings values that interfered with, and customized the socialist consciousness and the beauties of the environment.

Under these circumstances, the literature of this closed group, named The '80 Generation, appeared as a form of cultural resistance against the regime. They created a different type of literature, addressed to competent, advised readers, using strategies as the intertextuality, the irony, the parody or the ambiguity. They proposed a new vision of the world, so their work became a link between the outer reality, the socialist actuality, and the inner reality of the author, as an escape from the more and more degraded life.

Keywords: protochronism, socialist realism, censorship, repression, cultural resistance.

Generația '80 a reprezentat un moment de cotitură în literatura română prin însăși tematica pe care noii scriitori au propus-o: „În pofida angajamentului său ontologic, a componentei sale realiste, autenticiste – care îl fac incompatibil cu un «postmodernism» al relativizării absolute și al asumării convenției ca joc – optzecismul a primit, în plin ceaușism, statutul de curent postmodernist”¹.

Ca atitudine de grup, scriitorii au schimbat fundamental nu doar modul de a scrie literatură, ci și atitudinea față de real. Literatura Generației '80 și mentalitatea acestor scriitori trebuie puse în relație cu contextul social-istoric în care și-au desfășurat activitatea. Așa cum era de așteptat, criza identității omului din timpul comunismului românesc își va pune amprenta și în literatură. Apărând pe fondul unei acute crize de realitate, Generația '80 s-a remarcat prin efortul scriitorilor reprezentanți de restabilire a datelor fundamentale ale existenței concrete.

Operele apărute în această perioadă se caracterizează prin „abordarea în spirit radical a problematicei omului și a degradării lui, a modificărilor tragice ale psihologiei sale în comunism”². Noutatea lor vine din explorarea universului apăsător al unor existențe comune ce se derulează pe fundalul lipsurilor de tot felul, experiențele consemnate stând sub semnul eșecului.

Literatura s-a orientat spre modalități stilistice moderne, a practicat o critică socială în forme parabolice și aluzive, a modificat treptat imaginea oamenilor asupra propriei lor experiențe cotidiene. Acest tip de literatură dezvăluie aberațiile sistemului comunist, dar într-un limbaj simbolic, pentru a putea trece de cenzură. În mediile sociale și intelectuale se

¹ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Cartea Românească, București, 2008, p. 179.

² *Idem*, p. 173.

dezvoltă un limbaj codificat prin care oamenii își exprimă aversiunea față de regim; este epoca limbajului dublu, a unor conduite duplicitare, ca strategii de supraviețuire și de opoziție simbolică.

Ceea ce a frapat încă de la început este refuzul sistematic și ostentativ al compromisului și implicării în minciuna politică, promovate de ideologia comunistă, așadar dorința optzeciștilor de a prezenta „un realism al atitudinii față de real”³, așa cum afirma Mircea Nedelciu. Se simte nevoia unei independențe caracteristice, de altfel, atitudinii majorității scriitorilor din această generație. Și tocmai această atitudine a lor, cu un caracter subversiv, deopotrivă în plan literar și politic, a avut numeroase urmări, a contribuit la declanșarea unei campanii violente de presă antioptzecistă. Scriitorii însă nu au renunțat. Prin îndrăzneala de a spune lucrurilor pe nume, de a scoate la iveală acel sentiment tot mai acut de înstrăinare și din dorința de a-l combate, de a fi altfel, de a-și exprima liber opinia, ei au reușit să creeze o nouă direcție în literatura română. Își vor lăsa amprenta atât în viața contemporanilor, dar va fi și o mărturie interesantă a realității acelei epoci. În urma acestei „crize de realitate” provocate de puterea comunistă, ia naștere un război psihologic între eforturile puterii de a impune o unică variantă de lume și opoziția sistematică pe care scriitorii o manifestă față de agresiunea ideologică.

Mentalitatea postmodernistă se evidențiază prin spiritul non-conformist al acestor scriitori, consecvența cu care sancționau utopia comunistă, „refuzând înregimentarea ideologică și temele impuse”⁴.

Eugen Negrici descrie foarte clar situația literaturii române în timpul regimului ceaușist, în interiorul căreia activitatea oficială continuă de uz propagandistic a avut efecte neașteptate. Scriitura adoptată de această nouă generație a luptat pentru îndepărtarea influențelor comuniste și pentru crearea unei literaturi valoroase. În cele din urmă optzeciștii au reușit să creeze „o literatură neobișnuită, demnă de un interes științific, mai ales prin formațiunile adoptate pentru a fi tolerată”⁵.

Datorită acestei crize de realitate provocate de puterea comunistă, apare un antagonism între individ și societate, ce se desfășoară în planuri diferite: cel al realității, pe de o parte, în care individul se zbate din greu să supraviețuiască și, pe de cealaltă parte, cel al utopiei comuniste, al unei societăți „perfecte”. Acest antagonism produce confuzia cu repercusiuni tragice asupra ființelor umane – între ficțiunea politică și realitatea socială și istorică.

În timpul regimului ceaușist, literatura acționa la unison cu mass-media pentru a manipula populația. Era o literatură aservită, al cărei rol îl constituia acela de a susține regimul, de a ridica în slăvi faptele și ideologia politice, se urmărea schimbarea radicală a mentalității și făurirea „omului nou”. În viziune comunistă, „omul nou” era mântuit prin dreapta credință, înfruntând tentațiile comune specifice omului de rând, bucurându-se de viața cea nouă prin tranziția de la orașe la sate. Așadar, această generație tânără de scriitori a avut de înfruntat o ideologie adânc înrădăcinată la nivelul mentalității populației. Optzeciștii au arătat că se poate, că rolul moral al literaturii este acela de a spune adevăruri, de a îndruma cititorii și de a oferi modele.

Generația '80 aduce în prim-plan criza identității, simțită acut în anii comunismului. Este remarcabil totuși faptul că, deși într-o perioadă ostilă, în care cenzura pusese stăpânire pe literatura română, scriitorii acestei perioade au reușit printr-o inteligență fină să scrie și să

³ Mircea Nedelciu, *Dialogul în proză scurtă. Transcriere și construcție*, „Echinox”, nr. 8-9-10, aug. –sept. – oct., 1980.

⁴ Carmen Mușat, *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*. Ediția a II-a, Cartea Românească, București, 2008, p.50.

⁵ Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza*, Ed. Fundației PRO, București, 2003, p.13.

publice despre absurditățile și nedreptățile comise. „Micile fragmente de viață antrenate [...], sarcasmul sau șarmanta obrăznicie, cu care ne era pus sub ochi cotidianul veșnic ignorat, au putut să inducă ideea unui soi de curaj politic: citarea realului a reprezentat mereu o sursă de iritare pentru oficialități (prezența sâcâitoare a oglinzii în epocile totalitare)”⁶. Sub masca umorului și a unei ironii „cu perdea”, prozele lor au făcut deliciul tinerilor din acea perioadă.

Ceea ce este clar de la bun început este faptul că acești scriitori și-au afirmat poziția anticomunistă și curajul de a nu face compromisuri în avantajele politicii, refuzând temele impuse de cenzură și sancționând dur ideologia contemporană.

Ținând cont de contextul social-istoric, opera optzecistă, prin atitudinea subversivă, deopotrivă în plan literar și politic, a devenit „un document relevant al crizei profunde din societatea comunistă, al divorțului dintre realitate și utopie și e o mărturie impresionantă a dezumanizării ființei umane”⁷.

Paradoxul modelului literar optzecist stă în faptul că reîntoarcerea către banalul cotidian este filtrată prin experiența livrescă. Saturați de cultură, tinerii scriitori simt nevoia să iasă din bibliotecă în stradă. Literatura Generației '80 aduce în scenă o altă viziune asupra lumii. Astfel, primul loc în opera de artă îl vor ocupa viața de zi cu zi, scene din viața reală, așa cum scriitorii le interpretează. În cadrul lucrărilor vor fi descrise scene banale, obișnuite, din viața personajelor.

Ei preferă limbajul direct și alert al reportajului de ziar, fragmentarismul și discontinuitatea existenței zilnice se substituie caracterului unitar și coerenței epice specifice prozei din acel moment. Reprezentativă este pasiunea pentru realitatea netrucată, evenimentele mărunte ale vieții de zi cu zi, limbaje diverse care transcriu complexitatea realității cotidiene, determinând schimbări majore de paradigmă.

Scriitorii Generației '80 au vrut să readucă prin scrisul lor existența concretă și nemijlocită într-un spațiu public saturat de ipocrizie, de minciună și de îndocinare, în care literaturii îi rămăsese să aleagă între rolul de imaginar compensator și acela de manual de supraviețuire. În marea majoritate a lucrărilor, autorii pornesc de la detalii ne semnificative pentru ca, mai apoi, să complice structura și să o fragmenteze prin utilizarea intertextualității, un joc combinativ la nivelul discursului. Putem spune că literatura Generației '80 se adresează în primul rând unor cititori avizați, capabili să simtă ironia fină și să sesizeze critica adusă unei perioade istorice ostile.

Așa cum observa și Ruxandra Ivănescu, în studiul său privind proza contemporană, prozatorii optzeciști înregistrează „vocale vii ale străzii și ale unei lumi pestrițe, multiculturale cu o fidelitate pe care numai Caragiale a mai dovedit-o la vremea sa”⁸. În istoria literaturii române se poate observa o continuă atitudine ironică și parodică la adresa societății. Nu de puține ori s-au identificat asemănări între schițele lui Caragiale, usturătoare și critice la adresa societății, și proza scurtă a optzeciștilor, o literatură clar anticomunistă. Caragiale a constituit un model demn de urmat pentru scriitorii postmoderni prin maniera originală de observare microscopică a realității, prin aducerea în scenă a unor situații și personaje din societatea contemporană. Atitudinea sa critică la adresa ipocriziei, egoismului și nu în ultimul rând a prostiei înaltei clase sociale va fi preluată și de către optzeciști, care au îndrăznit să ironizeze incultura clasei conducătoare, demagogia și interesele ascunse de a manipula populația. Asemănarea cu schițele lui Caragiale constă în observarea microscopică a realității, spiritul

⁶ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, ed. cit., p. 175.

⁷ Carmen Mușat, *op. cit.*, p.51.

⁸ Ruxandra Ivănescu, *O nouă viziune asupra prozei contemporane*. Colecția Debut. Seria Eseuri, Paralela 45, Pitești, 1999, p.14.

parodic, jocul combinativ la nivelul discursului. În rest, atâta „ficțiune” și atâta „realitate” cât poate cuprinde realul⁹.

Dacă am face o scurtă caracterizare a noii paradigme a literaturii optzeciste, în primul rând ar trebui adusă în discuție resurecția prozei scurte. Această perioadă a însemnat, fără doar și poate, epoca de aur a prozei scurte, care, prin insistența cu care se apleacă asupra unui singur aspect, prin modul specific de dilatare a amănuntului, poate descoperi zonele profunde ale realității umane, fiind o formă de cunoaștere. Postmoderniștii au manifestat un interes deosebit pentru acest tip de scriere, un așa-zis hibrid în literatură, în sensul că proza scurtă se află la granița dintre nuvelă, povestire, schiță și roman. Proza scurtă nu are o structură propriu-zisă, însă pare să le fi oferit optzeciștilor terenul perfect pe care aceștia să își încerce talentul. Proza scurtă le-a permis scriitorilor acestei generații să observe lumea în cele mai mici detalii, să privească în amănunt scene de viață, evenimente, să descrie microscopic realitatea. Este interesant faptul că în scrierile lor, optzeciștii nu respectă niciun element legat de structura textului. Astfel, nu vom descoperi, în cadrul prozelor, momente ale subiectului. Din contră, scriitorii par chiar să abolească toate aceste elemente ce țin de tradiția scrierii operei literare, sunt interesați mai mult de modul în care scriu, de maniera în care construiesc textul, de strategiile pe care le vor utiliza în alcătuirea acestuia, și mai puțin de ce anume vor scrie. Prozatorii Generației '80 manifestă un interes nedisimulat pentru autenticitatea limbajului și a vieții cotidiene, atât pentru omul banal, cât și pentru cel supersofisticat, rafinat, erudit.

S-a vorbit foarte mult despre ideea că literatura postmodernă a atins punctul maxim în materie de subiecte dezbătute. Scriitorii sunt de părere că nimic nou nu mai poate fi spus în literatură, o trăsătură definitorie constituind-o întoarcerea în trecut, reluarea unor teme clasice, însă, semnificativ este modul în care decid ei să trateze literatura. Și fiindcă nu venerază nimic, operele acestor scriitori parodiază înainte de toate, orice le iese în cale, cu o libertate și o naivitate debordante, conform principiului plăcerii și a regulilor ludicului. Revizitarea trecutului a devenit pentru scriitorii postmoderniști o adevărată piesă de rezistență a noii paradigme literare. În viziunea postmodernistă nu și-au putut face loc valori stabile și inatacabile, totul trecând prin filtrul mai discret sau mai fățiș al ironiei, al pastişării sau al intertextualității.

Conform autoarei *Strategiilor subversive*¹⁰, este spectaculoasă și schimbarea paradigmei prozei: ludicul, prozaicul, biografismul, psiheismul, parodicul și autoironia devin trăsături definitorii ale literaturii '80.

Elementele noii structuri narative se conturează treptat, din majoritatea intervențiilor în presă ale tinerilor scriitori: negarea romanului ca gen literar și resurecția prozei scurte, concretețea imaginației și absorbția realului în imaginar, parafrizare, re-creare, descompunere și relansare a citatului, ambiguitatea, glisarea dintre text și realitate, intertextualitate.

Gheorghe Crăciun susține că modificările evidente ale structurilor narative sunt motivate de o rapidă evoluție a lumii înconjurătoare, care fac inutilizabile vechile formule prozastice: „Sondarea unei lumi de o extraordinară complexitate, în care structurile sociale cunosc o dinamică fără precedent [...] modificarea rapidă a perspectivelor de percepție și emiterie a discursului, apelul la domeniul brut și la vocabularul limbajelor specializate, concentrarea pe formele de manifestare ale limbajului oral [...] ironia, pastişa, parodia, citarea și autocitarea se leagă de același mod specific al punerii problemelor subiectului într-un univers în care cultura s-a transformat pentru om într-o a doua natură”¹¹.

Textul acestor scriitori este caracterizat prin discontinuitate epică, încălcarea

⁹ *Idem*, p. 15.

¹⁰ Carmen Mușat, *op. cit.*, p.53.

¹¹ Gheorghe Crăciun, *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Paralela 45, Pitești, 1999, p. 216.

sistematică a regulilor constitutive ale operei, parodiare a convențiilor literare și provocare directă a cititorului. Pulverizarea genurilor și speciilor, împrăștierea epicului și risipirea momentelor subiectului într-o ordine aleatorie contribuie la constituirea unor structuri noi.

Analizând operele scriitorilor postmoderni, Gheorghe Perian¹² observa meritul optzeciștilor de a izbuti să mențină viu interesul cititorului, să îl atragă în universul lor imaginar printr-un umor de bună calitate. Operele au la bază o înțelegere umoristică a existenței umane, dezvăluind un sentiment de libertate interioară ce oferă autorului posibilitatea să privească lumea cu detașare, ca pe un spectacol. Numeroasele situații comice iau naștere, de obicei, prin neconcordanța dintre ceea ce se așteaptă să apară și ceea ce apare de fapt.

O altă noutate adusă de acești scriitori este relația narator-operă-cititor, cele mai importante instanțe narrative. Contestând obiectivitatea și omnisciența naratorului tradițional, optzeciștii propun un nou tip de scriitură, în care rolul primordial îl deține relația dintre autor și cititor, uneori autorul însuși devine personaj al scrierilor sale.

Autorul își provoacă cititorul să gândească, să aibă o viziune proprie asupra a ceea ce citește, să înțeleagă și să fie capabil să își argumenteze opinia. Este vorba deci de o redescoperire a sinelui, de lupta pentru recâștigarea libertății de opinie. Ideologia optzeciștilor pare o utopie, dacă luăm în considerație perioada grea în care aceștia și-au desfășurat activitatea. Părea aproape imposibil să poți publica opere de valoare fără ca măsurile cenzurii să nu apară. Pentru noi, cititorii tineri de astăzi, toate aceste ostilități par pură ficțiune, este aproape peste limita imaginabilului să ne închipuim cum ar fi ca în zilele noastre să nu putem publica o carte pentru că nu ar fi compatibilă cu ideologia politică a țării, să nu ne putem exprima liber părerea de teamă că undeva, la colțul străzii, cineva ne spionează și ne poate turna autorităților. Așadar, întâi de toate, pentru a putea înțelege scopul și rolul acestei literaturi, trebuie să fim conștienți de contextul istoric în care optzeciștii și-au desfășurat activitatea.

În narațiunea postmodernistă autorului nu îi este indiferent gradul de implicare - al lui și al cititorului deopotrivă - în universul pe care îl creează. El se implică ostentativ în text, nemaivorind să se retragă în culise, își inserează ezitățile și provocările în text, propunându-și să pună în lumină și să deconstruiască convențiile care fac posibilă iluzia literară. Se poate observa o deplasare a interesului dinspre operă înspre strategiile de elaborare a acesteia, care au dus în cele din urmă la schimbarea percepției actului literar, privit în complexitatea sa ideatică și, mai ales, formală.

Cititorul este provocat printr-o serie de strategii menite să îl determine să reziste manipulării și să aibă o viziune personală. Mircea Nedelciu pledează pentru libertatea de a gândi pe cont propriu într-o lume în care gândirea individuală era privită cu maximă suspiciune.¹³

Necesitatea utilizării unor strategii subversive vine chiar din existența concretă, din sentimentul de nestăvilit de a critica societatea, „cu perdea” ce-i drept, de a aduce în prim-plan realitatea aceluși moment, de a deschide ochii celor nepăsători sau împăcați cu un destin impus. Prin opera lor se concretizează strigătul, nevoia de schimbare, dreptul la libertatea de opinie și, mai ales, libertatea omului. Dar toate acestea se fac într-o manieră „cenzurată”, adevăratul mesaj poate fi înțeles corect și în întregime de către cititorii care vor fi dispuși să vadă în spatele unor cuvinte, să interpreteze și să integreze mesajul în propria conștiință.

¹² Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni: Eseuri*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996, p. 178.

¹³ Mircea Nedelciu, *Dialogul în proză scurtă. Autenticitate, autor, personaj*, „Echinox”, nr. 5-6-7, mai- iun.- iul., 1982.

Și tocmai pentru că subiectul principal îl constituie banalul cotidian, optzeciștii manifestă interes și pentru autenticitatea limbajului. Sunt transmise către cititor felii autentice de viață prin redarea limbajului specific unor medii sociale (incluzând greșeli de limbă, termeni argotici sau termeni folosiți impropriu).

Naratorul este interesat de forma pe care o ia opera sa, pentru ca produsul finit să redea cât mai exact situații de viață. Textul, produs literar, devine astfel un act de limbaj iar limbajul personajelor devine martor-cheie în ilustrarea adevăratelor simțiri și crize interioare, înstrăinarea ființei umane de sine și de realitatea înconjurătoare. Se pare totuși că înstrăinarea a devenit problematica principală în postmodernitate. Deși tehnologia înregistrează continuu tot mai multe progrese, relația omului cu sine și cu realitatea înconjurătoare devine tot mai rece, mai distantă. Trăim într-o lume în care adevărata comunicare, aceea între semeni, lipsește cu desăvârșire, pentru că oamenii s-au înstrăinat unii de alții și au abandonat idealurile înalte pentru o existență mediocră. Se conturase încă din acea perioadă ceea ce numim astăzi drama omului modern, singur pe lume, neputincios în fața marilor enigme, a marilor dileme existențiale. Omul se naște și moare singur, prezența celor din jurul său devenind din această cauză inutilă. Această tendință de înstrăinare, resimțită și de optzeciști, devine nucleul operelor lor.

O altă trăsătură distinctivă, în opinia lui Mircea Nedelciu, o constituie dialogismul, care a făcut din cititor personajul principal al operei sale, și autenticitatea discursurilor – al autorului, în nume propriu, al naratorului și ale personajelor: „în dialog este, de fapt, întreaga lume aflată la un moment dat în percepția și conștiința unui punct fix”¹⁴.

„Cinismul, apetența pentru minciună și disimulare, utilizarea frecventă a «limbajului de lemn» care escamotează realitatea, reflectă proporțiile rupturii definitive dintre discursul politic și cel politizat, pe de o parte, și structurile cotidianului, pe de cealaltă parte”¹⁵.

Titlul este un punct strategic, un cuvânt–măchetă care, departe de a rezuma un conținut epic, produce text și funcționează ca sinecdocă. Se conturează astfel o estetică a discontinuității care transformă lectura într-o veritabilă aventură a căutării epicului.

Personajele, culese din realitatea imediată, par să nu fie alese din coincidență. Naratorul surprinde un moment de criză în destinul acestora, un moment ce se dovedește a fi comun pe fundalul unei neconcordanțe dintre societate și individ. Toate conflictele au un singur declanșator: societatea comunistă. Cu toate acestea, optzeciștii reușesc, prin intermediul operelor lor de înaltă ținută artistică, să stârnească râsul, să aducă zâmbete pe buzele cititorilor, deși amar, ținând cont de fondul istoric. Este un fel de haz de necaz, atât de specific mentalității poporului român.

Optzeciștii reușesc în mod extraordinar să absoarbă realul în imaginar, să creeze situații inedite pornind de la evenimente obișnuite. Suntem introduși într-un univers complex, în care personajele își desfășoară activitatea, își trăiesc viața iar orice element real pare să refuze să își facă apariția: numele localităților este irelevant, în cazul lui Mircea Nedelciu personajele sunt puse în situații limită și au un număr limitat (de-a lungul celor patru volume de proză scurtă sunt reluate).

Atitudinea scriitorului față de actul scrierii este interesantă. Pe autor nu îl influențează în mare măsură părerea cititorului. El nu scrie din dorința de a satisface gusturile publicului larg. Cititorul are libertatea de a alege dacă dorește să ducă la capăt lectura sau să renunțe. Și tocmai această provocare a cititorului, aflat față în față cu cartea și pus în situația de a alege, marchează încercarea autorului de a-l îndemna pe cititor să își schimbe atitudinea, să

¹⁴ Mircea Nedelciu, *Dialogul în proză scurtă. Transcriere și construcție*, „Echinox”, nr. 8-9-10, aug. –sept. – oct., 1980.

¹⁵ Carmen Mușat, *op. cit.*, p. 55.

privească cu alți ochi realitatea și să fie capabil să aibă o opinie proprie. Închizând apoi cartea, cititorul trebuie să încerce să descopere adevăratul rol al literaturii. Naratorul nu relevă nimic pe parcursul lecturii, lasă această problemă pe seama cititorului său și chiar îl avertizează că este liber să decidă în privința lecturii.

Înregistrarea exactă a limbii vorbite pe stradă este o sursă a comicalului. Asemeni lui Caragiale, comicul limbajului oferă o viziune de ansamblu a mediilor sociale de proveniență a personajelor și, în egală măsură, reprezintă o marcă a realității imediate, aduse în discuție. Umorul de bună calitate produs de optzeciști presupune întâi de toate arta de a jongla cu cuvintele, de a stăpâni registrele limbii și de a reuși cu măiestrie să își exprime ideile și concepțiile într-o asemenea manieră încât să nu atragă atenția cenzurii comuniste.

Putem spune că subversivitatea a existat întotdeauna. Orice epocă literară este marcată și de subversivitate, printre altele, mai ales din motive politice, de cele mai multe ori în cazurile în care puterea politică și-a subordonat literatura. În literatura noastră, subversiunea a căpătat amploare mai ales în timpul regimului ceaușist. Trăind într-o perioadă istorică apăsătoare, scriitorii au simțit nevoia creării unei literaturi polemice la adresa societății. Atitudinea lor era, de fapt, un strigăt disperat de atenționare a tuturor românilor, un avertisment asupra a tot ceea ce se petrecea în România comunistă. Literatura lor a reușit să scape de ochiul vigilent al cenzurii prin chiar modalitatea de exprimare, prin stilul voalat de a ironiza mediocritatea și perfidia clasei conducătoare.

Limbajul pare să le fi fost aliatul perfect. În sancționarea puterii comuniste, aceste opere, cu un stil de exprimare alambicat, au reușit să se strecoare și să ajungă în casele românilor, trezind la realitate o țară înfrântă și sufocată de „binefacerile” Partidului Socialist Român. Multe întâmplări din poveștile acestor scriitori evocă realitatea contemporană. Chiar și un eveniment simplu, aparent nesemnificativ, devine revelator pentru întreaga realitate a dictaturii.

Prin opera lor, optzeciștii au răspuns nevoii românilor de a deschide ochii. Deși putea fi considerată utopie la acea vreme, scriitorii chiar au crezut în puterea cuvântului lor, în inteligența și abilitatea cititorilor de a sparge barierele formale și de a percepe adevăratul mesaj al operelor.

Literatura optzecistă intră într-un fel de conflict cu dictatura comunistă, pentru că scriitorii nu s-au dezis niciodată de la atitudinea inițială, aceea de a sancționa puterea comunistă și de a spera în capacitatea poporului de a schimba cursul istoriei. Adevărata lor valoare de necontestat provine din abilitatea de a se juca cu toate nivelurile limbii, de a reuși printr-un mod aluziv, sesizat de către cititorii experimentați, să pună în lumină realitatea epocii. Un mare scriitor este acela care reușește întotdeauna și prin orice mijloace să aducă în fața cititorilor adevăruri, un adevărat scriitor sparge bariera aparențelor și este anticanonice.

Necesitatea subversiunii este de netăgăduit, pentru că într-o asemenea epocă, literatura, perfect adaptabilă, nu poate răspunde decât ofensiv, fără a ezita să intre în polemică. Acest lucru, bineînțeles, dacă vorbim de o literatură valoroasă. Pentru că au existat și destule cazuri în care unii scriitorii au preferat să se alăture ideologiei, urmărindu-și interesele și asigurându-și un trai bun și o viață tihnită, chiar dacă lipsită de satisfacții spirituale. Trebuie acceptat, fără îndoială, și compromisul într-o oarecare măsură, în sensul exprimării adevărilor în manieră voalată, cu prețul publicării operelor. Deoarece era important, în primul rând, ceea ce scriau și cum scriau, optzeciștii vor acorda un interes deosebit limbajului, pentru a reuși să îi deruteze pe cenzori, să îi amăgească pe sub masca unui limbaj sofisticat.

Textul optzecist nu este deloc ușor de lecturat. Scriitorii au mărturisit că scopul lor este acela de a trage un semnal de alarmă în conștiința cititorilor contemporani. Pentru a putea înțelege adevărul textelor trebuie să fim familiarizați cu epoca respectivă, să înțelegem

presiunile exercitate asupra scriitorilor și să conștientizăm necesitatea folosirii subversiunii. La o primă lectură, textul ni se înfățișează aparent simplu, cu întâmplări banale și personaje mediocre, sau, din contră, este posibil să nu înțelegem absolut nimic, tocmai datorită acestui limbaj greu accesibil, care întotdeauna ascunde ceva în spatele său. Abia după o lectură ulterioară, cu un ochi critic, ni se dezvăluie adevărata intenție a autorului și vom putea demasca o permanentă critică a formelor de propagandă. Nu întâmplător, a doua lectură, mult mai atentă, este considerată și lectura-cheie, lectura-întrebare, pentru că declanșează o serie de curiozități și nelămuriri referitoare la subînțelesul celor narate.

Fiind un text mai greu accesibil, riscul ca anumite neînțelegeri să apară era de neevitat. Astfel, cititorul fie înțelege textul la suprafață, luând totul ca atare, fie încearcă în fiecare situație să găsească un subînțeles și pierde, în acest caz, sensul real.

Scriitorii optzeciști se caracterizează printr-o inteligență vie, ascuțită și tocmai aceste este secretul lor, asul din mânecă, atuu ce i-a consacrat în literatura noastră. Pentru că în lipsa intelectualității acestor prozatori, existența literaturii optzeciste ar fi fost imposibilă.

Nicolae Manolescu aprecia corect că: „Intelectualitate înseamnă și livresc”¹⁶. Intelectualitatea optzeciștilor se manifestă la nivel etic, prin atitudinea scriitorului față de personajele sale și maniera sa ironică de a trata realitatea, iar la nivel estetic, prin modul de utilizare a tehnicilor și stilul în care autorul își expune ideile. Opera căreia scriitorul îi dă viață nu reprezintă realitatea, ci tocmai lumea înconjurătoare este imaginată ca un mare text, în care acesta are mână liberă să manevreze procedee literare în vederea obținerii unui rezultat satisfăcător.

Literatura optzeciștilor apare din dorința de a încerca să înăbușe ideologia politică, de a rezista opresiunilor. Tocmai de aceea, produsul finit este o literatură de înaltă ținută artistică, capabilă să trezească întrebări și îndemnuri în conștiința cititorilor. Este important faptul că acești scriitori nu au scris literatură doar de dragul de a scrie, ci ei reprezintă o noutate în literatura noastră, atât datorită contextului istoric cât și manifestului literar propus. Începând cu ei, contează tot mai mult forma pe care o dobândește textul atunci când este în stadiul de creație. Textul devine, prin intermediul limbajului, un liant între realitatea istorică, exterioară, și realitatea interioară a autorului, conștiința sa, amprenta pe care o lasă asupra sa realitatea „de afară” și modul în care acesta o percepe.

Momentul de glorie al acestei generații l-a reprezentat perioada comunismului, declanșatorul și generatorul ei de subiecte literare. „După Revoluție, însă, agonia spiritului critic din ultimele decenii s-a transformat în moartea lui. De fapt, a scăzut dramatic interesul pentru fenomenul literar [...] teribilele probleme financiare ale revistelor literare trezite fără sprijin, descoperirea, pasionantă, de către cititorul mediu (captivat altădată de lumea literară) a atracțiilor presei libere, a cărților, a revistelor, a emisiunilor TV fără perdea au demoralizat vechea lume literară”¹⁷.

Această generație rămâne totuși un punct de cotitură, ce a influențat literatura română prin toate strategiile pe care le-a propus pentru noua paradigmă și pe care scriitorii le-au integrat în operele lor. Meritul lor este scopul vădit de deschidere a literaturii către cititorul obișnuit și opunând disprețului pentru societatea contemporană lumi alternative, imaginare (cu rol de turn de fildeș, de protecție, pentru „călătorii” dornici de experimentare).

BIBLIOGRAPHY

Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Paralela 45, Pitești, 1999.

¹⁶ Nicolae Manolescu, *Proza de mâine*, „România literară”, București, Anul XVI, nr. 52, joi, 29 dec, 1983, p.9.

¹⁷ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, ed. cit., p. 178.

- Ivănescu, Ruxandra, *O nouă viziune asupra prozei contemporane*. Colecția Debut. Seria Eseuri, Paralela 45, Pitești, 1999.
- Manolescu, Nicolae, *Proza de mâine*, „România literară”, București, Anul XVI, nr. 52, joi, 29 dec, 1983.
- Mușat, Carmen, *Strategiile subversiunii. Incursiuni în proza postmodernă*. Ediția a II-a, Cartea Românească, București, 2008.
- Nedelciu, Mircea, *Dialogul în proză scurtă. Transcriere și construcție*, „Echinox”, nr. 8-9-10, aug. –sept. –oct., 1980.
- Nedelciu, Mircea, *Dialogul în proză scurtă. Autenticitate, autor, personaj*, „Echinox”, nr. 5-6-7, mai- iun.- iul., 1982.
- Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, Cartea Românească, București, 2008.
- Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, Ed. Fundației PRO, București, 2003.
- Perian, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni: Eseuri*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.